

KWETSBARE ROEP OM LIEFDE

ZOALS DE DINGEN GAAN... – PETER DE GRAEF

ANNA VAN DER PLAS

‘Wat is de zin van het leven?’ De opening van de nieuwste monoloog van Peter De Graef komt in eerste instantie nogal clichématig over. Maar wie verder kijkt en luistert dan deze zin weet dat het werk van de schrijver, acteur en regisseur verre van voorspelbaar is. Via de meest kronkelige omwegen neemt deze maker zijn publiek mee in ontroerende verhalen die na het applaus niet direct vergeten zijn. Ook in *Zoals de dingen gaan...* is de signatuur herkenbaar, zowel qua vorm als inhoud, maar vervelen doet het niet door de knappe inbedding van grote levensvragen in een ontvullende Vlaamse grond. Het oerthema moet eens in de zoveel tijd verteld worden, omdat het een deel van De Graef zelf lijkt te zijn.

Voorafgaand aan de openingszin is er het openingsbeeld. Dit beeld is zeker geen cliché, maar wel tekenend voor de maker. Het is donker en we horen percussiemuziek van Bo Spaenc die in een hoek van het toneel zit. De Graef komt op en blijft achter zijn muzikant staan, het bovenlichaam weggedraaid van het publiek alsof hij zijn aanwezigheid wil minimaliseren. Dit is uiteraard onmogelijk voor een acteur, en zeker voor de vertolker van een monoloog. Na het stilvallen van de muziek doet hij een stap naar voren en begint te praten: ‘Wat is de zin van het leven?’

Op een simpele houten vloer van een kleine zaal staat een man die ons een verhaal wil vertellen. Het gaat hem er niet om zichzelf in het middelpunt van de belangstelling te stellen, maar om zijn boodschap over te brengen. Ooit vergeleek De Graef zichzelf met een radio: een acteur is de verzender en zeker niet het programma. Het is misschien wel door deze bescheidenheid dat Peter De Graef in eigen land moeilijk een stabiele werkplek kan verwerven. Het ontbreken van vaste subsidies doet hem uitwijken naar Nederland, of naar kleine zaaltjes in Borgerhout.

SPREKENDE KONIJNEN

Het verhaal van *Zoals de dingen gaan...* is tekenend voor de stijl van De Graef: startpunt van de voorstelling is een quasi onbegrijpelijk punt middenin het verhaal, waarna er zich een netwerk van verschillende verhaallijnen ontspint. In sommige toneelstukken doet dat denken aan een soapserie, waarbij er inkijkjes in het leven van verschillende personages gegeven worden - levens die pas tegen het einde met elkaar in verband blijken te staan. Ook in zijn monologen hanteert De Graef dezelfde vormtactiek. Informatie wordt achtergehouden en de gebeurtenissen in de hoofdvertelling lijken in eerste instantie toeval te zijn. Zeker in zijn oudere werk kan het tot het einde duren voordat je begrijpt hoe het verhaal precies in elkaar steekt. Zoals in het prijswinnende *Henry* (1997), waar een verteller verschillende personages introduceert en ons de meest ongeloofwaardige anekdotes voorschotelt. Pas op het laatste moment blijkt de verteller zelf de man te zijn die na een mislukt leven de schedel van zijn vrouw heeft ingeslagen. Om een en ander te verbloemen, verzint deze Marcel een verhaal vol bewaarengelen, minimensjes en sprekende konijnen, waarbij fantasie en werkelijkheid op een knappe manier vermengd worden.

In onderliggende en vaak filosofische verhaallijnen blijkt keer op keer dat het leven door onwaarneembare levensvormen of innerlijke stemmen gestuurd wordt. Niet omdat de mens gek is, zoals van de hoofdpersoon in *Henry* gedacht kan worden, maar omdat onze innerlijke stem (is het intuïtie?) te vaak genegeerd wordt, terwijl ze de moeite van het beluisteren waard is. In twee vrij recente teksten snijdt De Graef dit thema expliciet aan: In *D'r was daar ook een hond* (2006) bereiden stemmen een man voor op zijn pleidooi ten overstaan van een groep psychiaters. In *Da'iss...* (2004) proberen twee innerlijke stemmen De Verschrikkelijke Man ervan te overtuigen dat de oorzaak van zijn ziekte niet lichamelijks is, maar veroorzaakt wordt door foute gedachten. Het duurt een paar scènes voordat hij doorheeft wie de twee andere personages zijn en waarom ze zich met zijn leven bemoeien, maar zijn rationele houding kan

snel doorprijkt worden wanneer de stemmen via zijn herinneringen doordringen tot zijn emotionele kern. De langzame acceptatie van hun aanwezigheid is in feite niets anders dan een groeiend besef van zijn eigen innerlijk.

Ook wordt De Graef in zijn oeuvre steeds explicieter over het idee dat in het leven niet alles draait om de Westerse waarden van geld en materialiteit. De duidelijke interesse van de schrijver voor het Boeddhisme is terug te vinden in passages waarin een personage inziet en accepteert dat het leven zich soms in alle zwaarte aandient. Dat hij niet alles kan weten en beheersen en dus onvolmaakt is. Deze acceptatie van het leven staat ook centraal in *Zoals de dingen gaan...* We kijken via De Graef in het hoofd van een man die jarenlang twijfelde en zocht, maar die na een zwaar leven eindelijk kan aanvaarden dat hij is wie hij is. Gekleed in een simpele broek staat hij op de lege scène. Enig opvallend detail is zijn colbertjasje waarvan de mouwen de hele voorstelling lang leeg naar beneden hangen. Hij wil ons een verhaal vertellen maar weet niet goed waar te beginnen, dus begint hij zomaar ergens halverwege zijn leven. Bij de eerste keer dat hij mocht stemmen voor de verkiezingen en ruzie kreeg met zijn vader die hem een tand uit zijn mond sloeg. Om door te zappen naar het moment dat hij, jaren later, bij de psychiater zit te huilen om zijn verloren liefde. Dan over zijn jeugd met zijn kleine broertje in een weeshuis en over het intense gevoel van verlatenheid dat opduikt wanneer zijn vader hen komt halen voor een weekend.

AFRIKA

De tragiek van het armloze personage stapelt zich op met elke nieuwe anekdote: Het kan niet anders dan dat de fantasie van De Graef bevolkt wordt door een eindeloze verzameling volkse en oer-Vlaamse medemensen zonder veel geluk in het leven. Maar ondanks zijn eenvoudige maatschappelijke en sociale positie is onze man welbespraakt en kan hij in lange monologen uitweiden over filosofische vraagstukken. Hij laat ons het grootste deel van de avond gefascineerd luisteren naar zijn levensverhaal, ons ondertussen zo lang mogelijk in het ongewisse latend over de ontbrekende armen. Nadat we eindelijk de waarheid horen, zijn plotseling de toespelingen te begrijpen die al veel eerder door de tekst heen gevlochten werden maar die we nog niet konden plaatsen. De man vluchtte naar Afrika na een mislukt leven in het Westen, om er op zichzelf teruggeworpen te worden. Hij verloor er in een confrontatie met agressieve rebellen op brute wijze zijn armen en moest noodgedwongen terugkeren naar huis. Daar is hij nu aangewezen op de hulp van anderen. Zijn afhankelijkheid is een letterlijke metafoor voor de – in De Graef's ogen - noodzakelijke acceptatie van het leven. Want na een dag wachtend op een stoel voor het raam, zonder zelfs maar aan je neus te kunnen krabben, is het partje sinaasappel dat een medemens in je mond stopt een geschenk.

De metafoor van de armloze man past in het gedachtegoed van De Graef dat ieder individu deel uitmaakt van een groter geheel, van een universum waarin alles een reden en bedoeling heeft. Zijn personages zijn daarom nooit openlijk depressief of klagerig. Ze accepteren hun lot en het feit dat zij in hun nietigheid toch maar een zeer klein schakeltje zijn in het totale bestaan. Een mooi uitgangspunt, maar niet genoeg voor interessant theater. Dramatisch interessant wordt het doordat het personage eerst geconfronteerd moeten worden met zichzelf en met zijn verleden. Een arm continent als Afrika blijkt in *Zoals de dingen gaan* ... een ideale plek voor zo'n ontvullende confrontatie. Na zijn faillissement en echtscheiding heeft het personage de intentie om zich letterlijk en figuurlijk in te graven in de woestijn. Bij een kleine gemeenschap neemt hij zijn intrek in een eenvoudige lemen hut, waar het dorps hoofd hem kent uit een vorig leven en een welwillend meisje hem 's nachts gezelschap houdt. Uiteraard kan dit geluk niet blijven duren en wordt de statische rust verstoord door de rebellen die zijn nieuwe leven met machetes aan flarden hakken. Samen met deze symbolische anekdotiek sijpelt het standpunt van de schrijver De Graef door de tekst heen. Een kritische toon over de verhouding tussen Afrika en het rijke Westen is te horen wanneer het personage verklaart dat diens acceptatie in de zwarte gemeenschap niet uit menslievendheid is, maar omdat de dorpeelingen in elke blanke een levenslijn naar het rijke Europa zien. Het is een actueel thema dat ook centraal stond in zijn voorstelling *De gebroeders Ouedraogo*, enkele maanden geleden geschreven en geregisseerd voor Het Zuidelijk Toneel, na een reis naar Burkina Fasso.

Andere verwijzingen naar Afrika zijn terug te horen in de muziekkeuze. Er wordt live gemusiceerd op het toneel, voor het eerst in De Graef's grote oeuvre. Spaenc roept met zijn verschillende percussie-instrumenten de sfeer van Afrika op, die door De Graef met klanken en een enkele woeste dans onderstreept wordt. Net zo eenvoudig kwetsbaar zijn de liederen die hij

tussen de tekst door brengt, in het onvervalste Antwerpse dialect lijken ze rechtstreeks uit de ziel van de vertolker te komen. De Graef schrikt er normaal gezien niet voor terug om grote theatrale middelen te gebruiken als dat nodig is voor het verhaal dat hij wil vertellen. Hij schrijft ongegeneerd rookmachines en uitbundige muziek voor om de gewenste emotionele toestand bij zijn toeschouwers op te roepen. Maar dit keer maakt juist een sobere frase over de jeugd in de bocht van de Schelde van *Zoals de dingen gaan* ... een rake vertelling. De Graef slaagt er in om met minder omhaal dan in zijn eerdere monologen het publiek in de greep te houden. Totdat we uiteindelijk uitkomen bij de slotzin, na ruim een uur omzwervingen door de fantasie van De Graef, die het antwoord geeft op de vraag wat de zin van het leven is: 'Liefde. Daar gaat het om.' Uit de mond van deze theatermaker kan je niet anders dan deze ietwat wollige bekentenis accepteren. Want hij slaagt er in om daadwerkelijk te communiceren met zijn publiek, van hart tot hart.

Gezien op 13 juni 2008 in Rataplan, Antwerpen

Info: www.dwama.be

Deze tekst kwam tot stand in het kader van Corpus Kunstkritiek, een initiatief van VTI - Vlaams Theater Instituut - Steunpunt voor de Podiumkunsten, i.s.m. Vlaams-Nederlands Huis deBuren, Urbanmag* en Het Theaterfestival. En met de steun van een aantal partners uit de podiumsector. Lees meer op www.vti.be/corpuskunstkritiek

De teksten van het Corpus Kunstkritiek vallen onder de licentie [Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works 2.0 Belgium](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/), wat betekent dat de teksten verspreid, maar niet veranderd mogen worden. Elke vorm van verkoop of betalende distributie is apart te onderhandelen, contacteer VTI.